

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

PROGRAM
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO, TECHNIKUM
I LICEUM ZAWODOWEGO
WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

WARSZAWA 1990
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program zatwierdzony do realizacji od roku szkolnego 1990/91 zarządzeniem ministra edukacji narodowej nr 1 z dnia 15 stycznia 1990 r. (Dz. Urz. MEN nr 1 z 1990 r. poz. 1).

Nr programu DK02-4015-21/90

Program opracował dr Krzysztof KICIŃSKI

371. 2:13 (013)

2585/b/c

ISBN 83-02-04605-1

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1990

Warszawa 1990
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Wydanie pierwsze. Nakład 12 000 + 25 egz.
Ark. wyd. 1,5; ark. druk. 2,0
Skład: Dział Składu Komputerowego WSiP
Druk: „Quantum” Spółka z o.o.

UWAGI WSTĘPNE

Przekazujemy do realizacji nowy program wiedzy o społeczeństwie. Formuła jego jest niepodobna do powszechnie przyjętej konwencji zapisu programowego, a jeszcze bardziej do dotychczasowego programu tego przedmiotu. Przede wszystkim nie stanowi on spisu wiadomości, które powinien przyswoić sobie uczeń. Ponadto nie ma na celu przekonania ucznia (na lekcjach, za pomocą stopni), że istnieje jeden prawidłowy sposób opisu rzeczywistości społecznej, politycznej i gospodarczej oraz że wystarczy go tylko poznać, aby móc w sposób bezpieczny podejmować na jego podstawie słuszne decyzje na temat swojego angażowania się w życie kraju.

Jaki jest zatem cel tego programu? Ma on pomóc uczniowi w wyborze i określeniu swego miejsca w otaczającej go rzeczywistości, a także – by uczeń był w stanie sam to zrobić. Natomiast lekcje mają dać mu jedynie niezbędne narzędzia. Cały ciąg logiczny treści programu ma temu służyć. Punkt wyjścia stanowi opis zmian zachodzących w kraju i pokazanie ich konieczności. Dalej program skupiony jest w trzech głównych działach – problematyka władzy, sposoby organizowania się społeczeństwa i problematyka gospodarcza. W każdym z nich definiuje się pewne pojęcia podstawowe, potem ukazuje, jak funkcjonowały dawniej i jak funkcjonują obecnie w warunkach polskich. Każdy sygnalizowany problem kończy się postawieniem pewnych pytań, ukazaniem dylematów, których rozstrzygnięcie wymaga dokonania wyboru. Program kończy się ukazaniem miejsca Polski w Europie i świecie, w kontekście rozważenia na nowo polskiej racji stanu w zmienionych warunkach politycznych.

Taka konstrukcja programu stawia przed nauczycielem nieco inne zadania niż zwykle.

1. Wyraźnie należy przesunąć w doborze środków dydaktycznych punkt ciężkości z wykładów na rzecz dyskusji z uczniami. Duża część zajęć powinna mieć charakter seminaryjny lub dyskusji panelowej między wybranymi uczniami, a czasem gośćmi zaproszonymi z zewnątrz.

Konieczne jest, w ramach czasu, który jest do dyspozycji nauczyciela, powiązanie przekazywanych treści z życiem codziennym. Można to uzyskać przez omawianie bieżącej prasy, a także wykorzystując na lekcjach doświadczenia i obserwacje własne uczniów dotyczące życia codziennego ich osiedla czy gminy.

2. Brak podręcznika pociąga za sobą potrzebę dokonania wyboru lektur dla uczniów. Wydaje się, że z punktu widzenia celów programu, pokazanie uczniom listy dzieł wielu autorów o różnych poglądach i wyodrębnienie z niej zestawu lektur obowiązkowych jest konieczne. Pokaże to uczniom wielość sposobów myślenia i różnorodność nie dających się jednoznacznie rozstrzygnąć wyborów.

3. Trzeba znaleźć inny sposób oceniania. Istotnym elementem oceny powinny być w szczególności, oprócz erudycji, takie elementy, jak: umiejętność wypowiadania się, logicznego uzasadniania swoich racji, aktywność w dyskusjach, umiejętność formułowania pytań i problemów oraz pokazywania możliwych ich rozstrzygnięć. Zatem na pewno mniej odpowiedzi ustnych na stopień, a więcej ocen za udział w dyskusjach.

Program jest elastyczny, liczba godzin przeznaczona na jego realizację zostawia nauczycielowi trochę czasu do jego dyspozycji. Istnieje zatem możliwość rozłożenia akcentów zgodnie z predyspozycjami nauczyciela i potrzebami uczniów. Możliwe jest także swobodne dysponowanie czasem w zależności od problematyki, którą się chce pominąć lub o którą się chce program poszerzyć. Celowe wydaje się być w takim wypadku sporządzenie własnego rozkładu materiału. Należałoby również podjąć współpracę z innymi nauczycielami-doradcami prowadzącymi ten przedmiot lub przedmioty pokrewne (historię i język polski).

GLÓWNE ZAGADNIENIA

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE W DOBIE GŁĘBOKICH PRZEMIAN USTROJOWYCH

1. Nowa formuła przedmiotu wiedza o społeczeństwie; jego powiązania z zachodzącymi w Polsce zmianami
2. Zmiany w otaczającej nas rzeczywistości

PAŃSTWO, USTROJE SPOŁECZNO-POLITYCZNE, WŁADZA

3. Państwo i formy organizacji politycznej
4. Władza jako zjawisko społeczne o podstawowym znaczeniu dla organizacji politycznej społeczeństwa i państwa

W KRĘGU PROBLEMÓW DEMOKRACJI

5. Demokracja i jej kulturowe podstawy
6. Demokracja i charakterystyczne dla niej instytucje
7. Demokracja jako system polityczny oparty na prawie
8. Społeczeństwo obywatelskie i problemy realnej demokracji

SPOŁECZEŃSTWO A GOSPODARKA

9. Państwo a gospodarka w realnym socjalizmie
10. Gospodarka rynkowa i charakterystyczne dla niej kategorie
11. Droga Polski ku gospodarce rynkowej, proces dostosowania gospodarki polskiej do gospodarki europejskiej i rynku światowego

POLSKA W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

12. Polska w Europie i świecie
13. Polska racja stanu

TREŚCI NAUCZANIA

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE W DOBIE GŁĘBOKICH PRZEMIAN USTROJOWYCH

1. NOWA FORMUŁA PRZEDMIOTU WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE; JEGO POWIĄZANIA Z ZACHODZĄCYMI W POLSCE ZMIANAMI

1.1. Główne cele przedmiotu

Argumenty przemawiające za lub przeciw prowadzeniu przedmiotu o charakterze WoS w polskich szkołach, np. z jednej strony złe skojarzenia z przeszłością i obawa przed jakąkolwiek formą indoktrynacji lub propagandy, z drugiej zaś – przyciągające uwagę głębokie zmiany społeczno-polityczne zachodzące obecnie w Polsce, Europie i świecie oraz potrzeba ich lepszego zrozumienia.

WoS jako przedmiot umożliwiający dostarczanie rzetelnych informacji o otaczającej nas rzeczywistości społecznej.

Treści programowe i miejsce WoS wśród innych przedmiotów:

- w jakim stopniu inne prowadzone w szkole przedmioty dostarczają wiedzy o problemach współczesnego społeczeństwa;
- czy wiedza jest wystarczająca;
- które z ważnych obszarów zagadnień pomija;
- czy istnieje potrzeba jej lepszego integracji i czy WoS mogłaby odegrać jakąś rolę w tej integracji;
- czego się uczniowie po WoS spodziewają;
- jakie zagadnienia najbardziej ich interesują?

Charakter przedmiotów typu WoS w krajach demokratycznych, np. „civic education” w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii.

1.2. Człowiek współczesny w obliczu propagandy i natłoku informacji – krytycyzm jako warunek niezależności poglądów

Natłok informacji jedną z charakterystycznych cech współczesnego świata. Propaganda i indoktrynacja polityczna.

Umiejętność oceny informacji, docierania do jej źródeł, krytycyzm; informacja a interpretacja:

- jakie źródła informacji jesteśmy skłonni uznać za wiarygodne;
- czy zawsze można w sposób ścisły oddzielić informację od interpretacji?

Kultura dyskusji o problemach nieobojętnych z punktu widzenia orientacji politycznej, światopoglądowej, społecznej, etycznej itp.

Czy, i w jakich granicach, można ufać autorytetom?

Jakie warunki musi spełnić WoS, aby nie była narażona na zarzut, że jest przedmiotem służącym indoktrynacji?

2. ZMIANY W ÓTACZAJĄCEJ NAS RZECZYWISTOŚCI

2.1. Charakter wydarzeń z lat 1989-1990 rozpoczynających zmiany ustrojowe w Polsce

Ważniejsze fakty:

- polski Okrągły Stół;
- sukces opozycji w wyborach parlamentarnych w 1989 roku;
- sformowanie niekomunistycznego rządu;
- powstanie nowych partii politycznych;
- przywrócenie historycznej nazwy państwa polskiego;
- wybory do samorządów lokalnych na wiosnę 1990 roku;
- wydarzenia w Europie i na świecie stanowiące tło wydarzeń w Polsce;
- przyspieszenie tempa przemian, które nastąpiło w Polsce i w środkowo-wschodniej Europie w 1989 roku;
- rola NSZZ „Solidarność”;
- inne fakty?

Nasuujące się pytania:

- Czy można powiedzieć, że żyjemy w przełomowym okresie historii Polski?

- Z czym – mierząc wydarzenia historyczną skalą – można porównać doniosłość dokonujących się obecnie w Polsce przemian ustrojowych?
- Jakie są szanse na to, że rozpoczęte procesy nie zostaną zahamowane lub cofnięte?
- Czy Polska będzie w stanie nadrobić zapóźnienia i skrócić dystans dzielący ją od krajów o zdrowych ustrojach politycznych i gospodarczych? W jakim czasie?

2.2. Załamanie się systemu realnego socjalizmu – przebieg procesu i jego przyczyny

Zamieranie życia ekonomicznego w państwach realnego socjalizmu.

Przeegrany wyścig ekonomiczny z Zachodem, Japonią i nowo uprzemysłowionymi krajami Azji.

Narastający opór społeczny przeciw systemowi, załamanie wiary w jego ideologię.

Pogarszające się perspektywy osiągnięcia dominacji militarnej nad światem.

Napięcia polityczne i różnice ideologiczne między państwami obozu socjalistycznego.

Które z przyczyn załamania się systemu można uznać za najważniejsze?

Czy dokonujące się zmiany przekroczyły próg, poza którym nie ma już odwrotu? Jeśli tak, to kiedy to się stało?

Czy Polska odegrała w omawianym procesie jakąś szczególną rolę?

Czy można spojrzeć na tzw. realny socjalizm jako na próbę wtłoczenia społeczeństwa w wymyślone przez teoretyków i ideologów formy, próbę, w której nie wzięto dostatecznie pod uwagę faktu, iż: społeczeństwa są niezwykle złożonymi „organicznymi” systemami nie dającymi się kształtować dowolnie, w sposób ignorujący panujące w nich prawa ekonomiczne i socjologiczne; człowiek jest istotą, której również nie można dowolnie kształtować, np. radykalnie zmieniając strukturę jego motywacji ekonomicznych?

PAŃSTWO, USTROJE SPOŁECZNO-POLITYCZNE, WŁADZA

3. PAŃSTWO I FORMY ORGANIZACJI POLITYCZNEJ

3.1. Państwo, jego typy i najbardziej charakterystyczne atrybuty

Institucja państwa, jej znaczenie jako czynnika wpływającego na życie społeczne.

Władza państwowa, jej specyfika i instytucje z nią związane.

Bogactwo form organizacji państwowej; niektóre ważniejsze typy państw wyróżniane ze względu na formę rządu, metody rządzenia, stopień unifikacji terytorialnej / monarchie, republiki, państwa policyjne, liberalne, federacyjne, „unitarne” itp. /.

Suwerenność państwa i formy jej ograniczenia: strefy wpływów wielkich mocarstw, protektoraty, bazy obcych wojsk na terytorium danego kraju itp.; możliwości ograniczenia suwerenności Polski, np. groźba interwencji wojskowej w latach 1980 i 1981.

Dlaczego państwa realnego socjalizmu nie obumarły (zgodnie z przewidywaniami Lenina), lecz coraz bardziej rozbudowywały swoje funkcje i aparat władzy?

Jakiego rodzaju państwem była PRL w różnych jej okresach? Jakiego rodzaju państwem jest Rzeczpospolita Polska w chwili obecnej i ku jakiemu modelowi zmierza?

3.2. Państwo totalitarne; totalitaryzm jako cecha systemu społeczno-politycznego; wyklarowanie pojęcia, którego wieloznaczność utrudnia rozumienie dokonujących się w Polsce i w świecie zmian oraz wywołuje trudne do rozstrzygnięcia spory

Charakterystyczne cechy totalitaryzmu:

- autokratyczna struktura władzy (warunek konieczny, ale nie wystarczający);
- upolicynienie aparatu kontroli i przenikanie przez ten aparat wszystkich dziedzin życia;
- powszechna indoktrynacja wynikająca z ideologii zakładającej bezwzględną dominację państwa i jego celów nad jednostką i jej życiem osobistym;
- tendencja do kontrolowania przez ośrodek władzy jak największej ilości dziedzin życia, np. stosunków wewnątrz rodziny, gustów estetycznych, a nawet ubioru, ścisła kontrola życia ekonomicznego;
- rozciąganie kontroli nie tylko nad sferą zachowań, ale i sferą przekonań, postaw, poglądów;
- głęboka nieufność wobec więzi społecznych kształtujących się poza kontrolą władzy, niszczenie ich lub poddawanie pełnej kontroli;
- niedopuszczanie do powstawania jakichkolwiek oddolnych inicjatyw społecznych, które nie stanowiłyby odpowiedzi na odgórne zamówienie władz;
- tendencja do stosowania jednolitych schematów i form w dziedzinie organizacji, charakteru instytucji i działań społecznych (np. identyczna sprawozdawczość, identyczne schematy pseudowyborów, różnych akcji itp.).

Które z wymienionych cech totalitaryzmu wydają się najważniejsze?

Czy wszystkie przedstawione powyżej cechy stanowią niezbędne składniki totalitaryzmu, czy mógłby on istnieć bez którejś z nich?

Obecność jakich cech mogliśmy w ostatnich latach poznać „na własnej skórze”?

3.3. Totalitaryzm rozumiany w sposób m o d e l o w y, problem przybliżania się do tego modelu r e a l n y c h systemów. Siła i słabość systemów totalitarnych

Trudności z rozstrzygnięciem sporu, czy jakieś społeczeństwo (państwo) ma, czy też nie ma charakteru totalitarnego, jako wynik faktu, iż jedni przez system totalitarny rozumieją jedynie „czysty totalitaryzm”, inni zaś skłonni są mówić o nim również wówczas, gdy w danym systemie dostrzegają pewne elementy totalitaryzmu.

Faszyzm hitlerowski i komunizm stalinowski – przykłady systemów o wysokim współczynniku totalitaryzmu; różnice i podobieństwa obu systemów.

Swoisty totalitaryzm państw teokratycznych związany z żywionym przez przywódców religijno-politycznych pragnieniem panowania nad ludzkimi sumieniami, wierzeniami, przekonaniemi.

Spółeczeństwa i państwa posttotalitarne.

Siła i słabość systemów totalitarnych: zdolność koncentracji zbiorowego wysiłku, np. na potrzeby wojny, a jednocześnie – paraliż ludzkiej inicjatywy i zanik innowacyjności.

Literackie wizerunki totalitaryzmu, np. *Rok 1984* G. Orlwella, ich oddziaływanie na ludzkie wyobrażenia i postawy.

Czy, i w jakim stopniu, Polska z okresu stalinowskiego, lat 1956-1970, okresu „gierkowskiego”, różnych okresów po roku 1980 aż po Okrągły Stół – była państwem totalitarnym?

Jak rozumieć często spotykane określenie, iż Polska współczesna jest państwem posttotalitarnym?

Jakie ślady w psychice ludzi pozostawia okres totalitarny?

Czy Polsce grożą nawroty pewnych form totalitaryzmu? W jakiej postaci? Jaki rozwój wydarzeń może do tego doprowadzić?

4. WŁADZA JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE O PODSTAWOWYM ZNACZENIU DLA ORGANIZACJI POLITYCZNEJ SPOŁECZEŃSTWA I PAŃSTWA

4.1. Władza w rozumieniu ogólnym jako zdolność stosowania przymusu; związki władzy politycznej z instytucją państwa i problemem koncentracji władzy

Główne formy przymusu:

- przymus fizyczny i terror fizyczny, rozumiany jako zagrożenie użyciem przymusu bez konieczności jego zastosowania;
- przymus ekonomiczny;
- przymus wywierany w wyniku istnienia możliwości oddziaływania na świadomość – propaganda, reklama, kształtowanie postaw w trakcie wychowania itp.

Różne modele władzy – zwłaszcza władzy państwowej – wyodrębnianie ze względu na stopień jej koncentracji i centralizacji, np.:

- model monocentryczny;
- model policentryczny.

Czy i kiedy środki przekazu mogą być traktowane jako instrument władzy? Czy i kiedy opinia publiczna staje się skuteczną formą przymusu?

Czy można powiedzieć, że stosuje przymus ktoś, kto potrafi sprawić, iż inni działają zgodnie z jego wolą, nie odczuwając przy tym żadnego nacisku, a nawet są przekonani, że dokonują wyborów zgodnych z własnymi pragnieniami (np. w wyniku umiejętnego wychowania, indoktrynacji, manipulacji, hipnozy)?

Jakie mogą być negatywne konsekwencje silnej koncentracji władzy w jednym tylko ośrodku? Czy można wskazać na jakieś negatywne konsekwencje daleko idącej decentralizacji władzy?

4.2. Formalne i nieformalne struktury władzy w państwie

Formalne ośrodki władzy określone przez system prawny państwa – analiza zagadnienia na płaszczyźnie ogólnej i na przykładzie sytuacji istniejącej obecnie w Polsce.

Nieformalne ośrodki władzy i charakter środków nacisku, którymi dysponują – ogólna analiza zjawiska, analiza na przykładzie Polski.

Problem rozmywania się struktury władzy formalnej i nieformalnej w państwie; fasadowe struktury władzy państwowej i struktury rzeczywistej władzy partii w państwach realnego socjalizmu.

Problem legitymizacji (uzasadnienia prawomocności i legalności) władzy w systemach politycznych.

Tak zwana nomenklatura jako jeden z przejawów koncentracji władzy.

Dlaczego władza jest dobrem tak bardzo pożądanym przez wiele grup społecznych i przez niektóre jednostki? Motywy walki o władzę?

W KRĘGU PROBLEMÓW DEMOKRACJI

5. DEMOKRACJA I JEJ KULTUROWE PODSTAWY

5.1. Ustroje demokratyczne – historyczny rozwój idei demokracji i typologia podstawowych form; alternatywne wobec demokracji formy ustrojowe

Demokracja w starożytności.

Późny rozwój demokracji w Europie; stanowa demokracja w Polsce.
Formy demokracji w ujęciu typologicznym.
Kryzys europejskiej demokracji w okresie międzywojennym.
Demokracja amerykańska.

Narzucona demokracja w państwach pokonanych w drugiej wojnie światowej – Niemcy (zachodnia strefa), Japonia, Włochy; stopień internalizacji narzuconych rozwiązań ustrojowych.

Krótki przegląd różnych regionów świata pod kątem pozycji ustrojów demokratycznych w chwili obecnej.

Historyczny rozwój demokracji w Polsce – jej unikalność na tle epoki z jednej strony i stanowe ograniczenia, z drugiej.

Atrakcyjność haseł demokratycznych w przekształcającej się środkowo-wschodniej Europie.

Jakie są szanse sukcesów demokracji w skali globalnej?

Jak zinterpretować myśl, że demokracja ma bardzo wiele wad i tylko jedną zaletę, tę że wszystkie inne ustroje mają od niej wady znacznie poważniejsze?

Alternatywne w stosunku do demokracji formy ustrojowe; totalitaryzm jako tylko jedna z wielu możliwych alternatyw w stosunku do ustroju demokratycznego.

5.2. Idee i wartości, których rozwój stworzył podwaliny demokracji jako ustroju państwowego i podstawy demokratycznych stosunków międzyludzkich

Idee etyczne i społeczne, które krystalizując się w trakcie długotrwałego procesu historycznego stworzyły podłoże demokracji rozumianej jako forma ustroju państwowego:

- idea politycznej i społecznej równości wszystkich członków społeczeństwa;
- idea państwa obywatelskiego zakładająca p o d m i o t o w o ść p o l i t y c z n ą wszystkich obywateli, należną im bez względu np. na przekonania, miejsce w strukturze społecznej, wyznanie itp.;
- idea narodu jako suwerena, którego wola stanowi jedyną, słuszną pod względem etycznym i politycznym, legitymację władzy państwowej.

Czy można mówić o występowaniu we współczesnym świecie tendencji do coraz bardziej powszechnego akceptowania idei leżących u podłoża demokratycznych rozwiązań ustrojowych?

Czy Polacy, budując obecnie państwo demokratyczne, muszą zaczynać wszystko od nowa, czy też mogą nawiązywać do niektórych historycznych tradycji, np. rozszerzając interpretację – i nadając tym samym uniwersalny wymiar – dawnym pojęciom obywatelskiej podmiotowości, mającym w warunkach istniejących podziałów stanowych charakter z natury rzeczy ograniczony?

Czy w świadomości społecznej współczesnych Polaków idee leżące u podłoża demokracji mają utrwaloną pozycję, czy też nie są powszechnie akceptowane?

Jak rozumieć spotykane często stwierdzenie, że demokracja jest podstawowym narzędziem maksymalizacji wolności w skali społecznej?

5.3. Prawa człowieka; historyczny rozwój idei i ich znaczenie w świecie współczesnym

Pojęcie praw człowieka, ich polityczne i etyczne aspekty.

Prawa człowieka w dobie rewolucji francuskiej i ich postać współczesna, np. według wykładni ONZ.

Przejawy łamania praw człowieka i obszary świata, w których do takiego łamania dochodzi szczególnie często.

Formy łamania praw człowieka w różnych okresach PRL i w innych krajach realnego socjalizmu.

Instytucje i organizacje służące obronie praw człowieka, np. Komitet Helsiński.

Specyficzne zagadnienia praw kobiet i praw dziecka w ramach problematyki praw człowieka.

Demokracja jako ustrój polityczny maksymalizujący szanse przestrzegania praw człowieka.

Czy można powiedzieć, że tradycja polskiej tolerancji religijnej i narodowej była formą respektowania praw człowieka?

Czy można uogólniać pewne idee praw człowieka tak, aby obejmowały inne istoty żywe, np. prawo do istnienia poszczególnych gatunków?

6. DEMOKRACJA I CHARAKTERYSTYCZNE DLA NIEJ INSTYTUCJE

6.1. 'Parlament

Demokracja parlamentarna jako forma ustroju państwowego.

Parlamentaryzm jako ideologia polityczna.

Historyczny rozwój instytucji parlamentu w Europie i w Stanach Zjednoczonych; sejm Rzeczypospolitej szlacheckiej a rozwój parlamentaryzmu w Europie i na świecie.

Formy parlamentu – liczba i charakter izb.

Parlament jako miejsce ścierania się i współpracy różnych sił i programów politycznych, krystalizujących się w pluralistycznym społeczeństwie; ważniejsze charakterystyczne dla niego mechanizmy: wyłaniania większości, ustanawiania kompromisów politycznych, tworzenia koalicji.

Parlament w relacjach z instytucjami władzy wykonawczej, wymiaru sprawiedliwości oraz z (ewentualnym) prezydentem (analiza ogólna; na przykładzie współczesnej sytuacji w Polsce).

Jaką rolę w układzie sił politycznych odgrywa aktualny parlament polski jako jeden z ośrodków władzy?

Czy parlament może być poddany jakiejś kontroli zewnętrznej?
Pożądane i niepożądane formy ewentualnej kontroli?

Czy spojrzenie na parlament z perspektywy historycznej i porównawczej pozwala wyróżnić jakieś charakterystyczne formy patologii, które mogą się pojawić w jego funkcjonowaniu?

Jakimi cechami powinni odznaczać się członkowie parlamentu?

6.2. Partie polityczne – charakterystyczny składnik życia politycznego w państwach demokratycznych

Prawo tworzenia partii politycznych i swobody ich działania jako jedna z centralnych idei ustroju demokratycznego.

Monopol władzy jednej partii jako jedna z podstawowych cech ustrojowych realnego socjalizmu.

Charakter i funkcjonowanie partii politycznych w wybranych państwach o starej tradycji demokratycznej i w państwach dopiero wchodzących na drogę demokracji.

Partie i ich reprezentacje polityczne w parlamencie – charakterystyka ogólna problemu; sytuacja w obecnym parlamencie polskim.

Ważniejsze sposoby organizacji i przyjęte zasady finansowania partii politycznych.

Socjologiczne podłoże powstawania w wielkich, złożonych społeczeństwach – rozmaitych partii politycznych.

Jakie problemy w sprawowaniu władzy mogą wynikać z istnienia w państwie różnych partii zabiegających o realizację odmiennych programów społeczno-politycznych? Jak problemy te są rozwiązywane w ramach demokracji parlamentarnej?

Jak przedstawia się obecnie mapa polityczna Polski?
Jakie partie zdobywają znaczenie?

6.3. Walka polityczna w warunkach demokracji parlamentarnej i charakterystycznej dla niej kultury politycznej; wybory jako demokratyczny sposób powoływania władz i jako element walki politycznej; referendum

Walka polityczna, prowadzona zgodnie z regułami przyjętymi w demokratycznej kulturze politycznej, jako naturalne zjawisko społeczne.

- Niektóre ważniejsze reguły walki politycznej w ustroju demokratycznym:
- niestosowanie przemocy,
 - zgodność działań z obowiązującym prawem,
 - respektowanie zasady pluralizmu politycznego i jego „instytucjonalnych zabezpieczeń”.

Wybory jako ważna instytucja demokratyczna. Kampania wyborcza. Centralne i terenowe instytucje władzy państwowej w Polsce powoływane w drodze wyborów.

Co to jest ordynacja wyborcza i co ona określa:

- uprawnienia czynne i bierne wyborców,
- mechanizm wysuwania wyborców,
- sposób głosowania,
- interpretacja wyników itp.

Znaczenie tajności wyborów.

Pseudowybory i ich funkcje jako instrument legitymizacji władzy w państwach realnego socjalizmu.

Referendum.

Czy tocząca się obecnie w Polsce walka polityczna jest w każdym przypadku zgodna z zasadami demokratycznej kultury politycznej i charakterystycznymi dla niej regułami gry?

Czy uczestnictwo w wyborach do władz różnego szczebla jest dobrym wskaźnikiem dojrzałości obywatelskiej?

Dlaczego reżimy totalitarne wkładają zwykle tak wiele wysiłku w organizowanie zmistyfikowanych wyborów?

Jakie problemy najlepiej się nadają do rozstrzygnięcia w drodze referendum?

6.4. Środki przekazu i ich rola jako czynnika kontroli społecznej w społeczeństwie demokratycznym; środki przekazu a propaganda polityczna; propaganda wyborcza

Niezależność dziennikarzy oraz pełna swoboda publikacji jako warunek spełniania przez środki przekazu roli czynnika kontroli społecznej, bez którego trudno sobie wyobrazić dobrze funkcjonujący system demokratyczny.

Środki przekazu jako potencjalny lub rzeczywisty instrument indoktrynacji politycznej; polskie doświadczenia w tej dziedzinie.

Instytucja cenzury; czy istnieją sytuacje, w których funkcjonowanie cenzury może być usprawiedliwione?

Afera Watergate jako przykład kontroli władzy możliwej dzięki niezależności politycznej dziennikarzy i prasy; inne przykłady.

Problem dostępu do środków przekazu reprezentantów różnych sił politycznych i orientacji światopoglądowych; szczególna sytuacja państwowych środków przekazu.

Dostęp do państwowych środków przekazu reprezentantów różnych sił politycznych w ramach kampanii wyborczej.

Propaganda wyborcza:

- zasady finansowania w państwie demokratycznym (rola budżetu państwa),
- zasady jedności budżetu wyborczego,
- niebezpieczeństwa demagogii (np. obietnice zniesienia podatków, wydanie zakazu podwyższania cen w warunkach gospodarki rynkowej itp.),
- pozyskiwanie zwolenników za pomocą haseł populistycznych.

Czym charakteryzują się demagogiczne hasła i programy polityczne?

Dlaczego populizm uważa się często za zjawisko niebezpieczne pod względem politycznym?

Jaki model telewizji byłby najlepszy z punktu widzenia umacniania demokracji w Polsce?

6.5. Niektóre ważniejsze ideologie i doktryny polityczne stanowiące podstawę partii politycznych i ruchów społecznych

Rola programu społeczno-politycznego jako podstawy integracji partii lub ruchu politycznego i czynnika, który najlepiej uzasadnia sens ich istnienia w systemie demokratycznym; problem słabości programowej wielu partii i ruchów politycznych w Polsce.

Problem aktualności kryteriów podziału doktryn politycznych według osi: lewica – prawica.

Liberalizm i neoliberalizm europejski; model społeczno-gospodarczy postulowany przez tę doktrynę; podstawowe wartości, których ona broni.

Ideologia socjaldemokratyczna (neosocjaldemokratyczna) jako alternatywa neoliberalizmu – różnice programowe na przykładzie współczesnej Polski.

Konserwatyzm i neokonserwatyzm, jego odmiany, np. niektóre formy agraryzmu lub chrześcijańskiej demokracji.
Ideologie faszystowskie, np. faszyzm włoski.

Ideologie komunistyczne:

- odrzucające demokrację parlamentarną (klasyczny komunizm leninowski),
- akceptujące – przynajmniej oficjalnie – demokrację parlamentarną (np. „eurokomunizm”).

Doktryny eksponujące hasła narodowe, w tym doktryny nacjonalistyczne, głoszące np. ideę dominacji własnego narodu, postulaty pozbycia się ludności napływowej itp.

Główne programy społeczno-polityczne konkurujące ze sobą w Polsce dnia dzisiejszego.

Jaką rolę wśród trudności towarzyszących powstaniu partii politycznych w Polsce odgrywa niedostatek jasno wykrystalizowanych programów społeczno-politycznych, uwzględniających również problematykę gospodarczą?

7. DEMOKRACJA JAKO SYSTEM POLITYCZNY OPARTY NA PRAWIE

7.1. Praworządność i niektóre z jej podstawowych warunków

Przestrzeganie obowiązującego prawa traktowanego jako instytucja nadająca zarówno wobec instytucji reprezentujących państwo, jak i wobec wszystkich obywateli traktowanych w jednakowy sposób.

Prawnie zagwarantowana kontrola władzy państwowej przez obywateli, niezależnie od środowiska (np. dziennikarskie, twórcze, naukowe itp.), instytucje nie stanowiące ogniw aparatu państwowego.

Nie tylko formalnie, ale i rzeczywiście niezależne sądownictwo. Istnienie „praworządnego prawa”, tzn. prawa, które:

- ustanowione jest przez ciała będące rzeczywistą reprezentacją obywateli,
- nie jest sprzeczne z fundamentalnymi zasadami moralnymi i zasadami sprawiedliwości, takimi jak np.: zasada zabraniająca działania prawa wstecz, stosowania odpowiedzialności zbiorowej, karania za przekonania; z prawami człowieka itp.

Typowe przypadki naruszania praworządności: kontrola korespondencji lub posłuch telefoniczny bez zezwolenia władz sądowych; brutalne metody śledztwa itp.

Stan wyjątkowy (wojenny) jako ograniczenie praw obywatelskich.

Jak rozumieć zasadę, według której państwo powinno być w takim samym stopniu podporządkowane prawu, jak i jego obywatele?

Dlaczego np. Niemcy hitlerowskie trudno uznać za państwo praworządne, mimo iż dość skrupulatnie przestrzegano w nim obowiązujących przepisów prawnych?

7.2. Ład prawny Rzeczypospolitej Polskiej – organizacja władz państwowych w świetle postanowień konstytucji: sejm, senat, prezydent, rząd

Miejsce konstytucji w systemie prawa, jej znaczenie w określaniu ustroju politycznego państwa i organizacji jego władz.

Kilka informacji o historii polskich konstytucji: poprawki z lat siedemdziesiątych do konstytucji PRL z 1952 roku, poprawki wprowadzone po Okrągłym Stole; obecny stan legislacji konstytucyjnej.

Parlament Polski – sejm, senat; wewnętrzna organizacja, wzajemne relacje, sposoby podejmowania decyzji, kontakty posłów i senatorów z wyborcami, najważniejsze dokonania legislacyjne.

Prezydent; zakres uprawnień, relacje z parlamentem, sposób wybierania, kadencja.

Rząd polski – sposób powoływania, wewnętrzna organizacja, aparat wykonawczy, relacje z parlamentem, prezydentem i wymiarem sprawiedliwości.

Organizacja wymiaru sprawiedliwości:

- hierarchiczna struktura sądów;
- funkcje Sądu Najwyższego;
- Trybunał Stanu;
- Naczelny Sąd Administracyjny;
- Trybunał Konstytucyjny;
- Prokuratura, jej relacje z rządem i z wymiarem sprawiedliwości;
- Adwokatura, Naczelna Rada Adwokacka.

Najwyższa Izba Kontroli.

Rzecznik Praw Obywatelskich.

Organizacja władzy państwowej na poziomie województwa i gminy – organy wybieralne, aparat wykonawczy, sposób powiązania z władzami centralnymi, odpowiedzialność przed wyborcami.

Czy relacje telewizyjne i radiowe z obrad parlamentu są potrzebne? Jaką pełnią funkcję? Czy pozwalają dostatecznie dobrze poznać mechanizm jego działania?

Czy polityka informacyjna rządu jest wystarczająca? Jej zalety i wady? Co można by w niej ulepszyć?

Czy sposób organizacji instytucji władz państwowych w Polsce sprzyja kształtowaniu się ustroju demokratycznego? Co można w nim zmienić lub ulepszyć?

Czy istniejąca obecnie w Polsce dystrybucja władzy między instytucje centralne i terenowe jest właściwa?

8. SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE I PROBLEMY REALNEJ DEMOKRACJI

8.1. Społeczeństwo obywatelskie jako fundament stabilnego ustroju demokratycznego

Pojęcie społeczeństwa obywatelskiego analizowane pod kątem takich jego cech, jak:

- zdolność samoorganizowania się obywateli, ich inicjatywa w sprawach społecznych;
- powszechność postawy uczestnictwa i poczucia współodpowiedzialności za sprawy pozaosobiste;
- odczuwanie przez obywateli potrzeby współdecydowania, rozumienia i kontrolowania sytuacji społecznych;
- ugruntowana pozycja etosu demokratycznego i charakterystycznych dla niego wartości w kulturze społeczeństwa;
- duża ilość autonomicznych instytucji środowiskowych, zawodowych (stowarzyszenia naukowe, samorządy lekarskie, adwokackie, zrzeszenia twórcze itp.) i innych, które nie stanowią elementów aparatu państwowego, lecz powstają w wyniku „inicjatywy oddolnej”.

Czy demokracja to tylko sprawa głównych struktur politycznych państwa (istnienia parlamentu, wyborów, niezależnego sądownictwa, prawnych gwarancji swobód obywatelskich itp.), czy również coś więcej: demokratyczny etos, kultura, nawyki ludzi, postawy, bogata tkanka społecznych instytucji, bez których to elementów demokracja ma charakter powierzchowny, jest mało stabilna i mało sprawna jako instrument rozwiązywania problemów?

Spór o ideę i charakter związków zawodowych w Polsce oraz w innych krajach.

Czy współczesne społeczeństwo polskie jest społeczeństwem obywatelskim? Co przemawia za odpowiedzią twierdzącą, a co za przeczącą?

Które społeczeństwa są najbliższe wzorowi społeczeństwa obywatelskiego?

Jakie czynniki mogą działać stymulująco, a jakie hamująco na proces kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w Polsce?

8.2. Demokracja – jej zagrożenia, formy patologiczne i pozorne

Realne demokracje jako ustroje dalekie od ideału – próba bilansu wad i zalet.

Niektóre zagrożenia i słabe strony współczesnych realnych systemów demokratycznych:

- utrata przez szerokie kręgi społeczeństwa zainteresowania uczestnictwem

w sprawach ogólnych (np. w wyborach) spowodowana zbiurokratyzowaniem skomplikowanych instytucji demokratycznego państwa, kierowanych przez profesjonalistów;

– ujawnianiająca się w wielu sytuacjach powolność i mała sprawność instytucji demokratycznych: problemy z uzgodnieniem stanowisk, podjęciem w porę decyzji, szybką reakcją na sytuację itp.

Demokracja „fasadowa”:

– demokracja, w której demokratyczne instytucje stanowią często jedynie parawan przesłaniający rzeczywiste nieformalne ośrodki decyzji i manipulacji politycznej;

– demokracja, w której wprawdzie funkcjonują charakterystyczne dla niej instytucje, ale tylko na poziomie centralnym, na niższych zaś poziomach rządu układy nieformalne i brak jest atmosfery charakterystycznej dla społeczeństwa obywatelskiego.

Pseudodemokracja:

– demokracja, w której decyzje zgodne są wprawdzie z głosem większości, lecz jest to większość psychicznie podporządkowana charyzmatycznym przywódcom, którzy panują zarówno nad tłumami, jak i nad instytucjami o demokratycznym pod względem formy charakterze (np. Iran Chomeiniego),

– systemy ukrywające rzeczywiste ośrodki i mechanizmy władzy za parawanem instytucji pozornych, nawiązujących jedynie nazewnictwem do tradycji demokratycznych („ciała przedstawicielskie”, „niezawisły wymiar sprawiedliwości”, „parlament”, „wybory” itp.). Przede wszystkim – tzw. demokracje socjalistyczne, demokracje ludowe, ale także ustroje niektórych państw półkolonialnych.

Czy istnieją, i jaką mogą mieć formę, realne alternatywy demokracji, tzn. czy istnieją takie ustroje polityczne, które lepiej niż demokracja rozwiązują istotne problemy człowieka jako członka społeczeństwa i obywatela państwa?

Najsłabsze strony i najważniejsze zagrożenia polskiej demokracji na obecnym etapie jej rozwoju.

SPÓŁCZENSTWO A GOSPODARKA

9. PAŃSTWO A GOSPODARKA W REALNYM SOCJALIZMIE

Koncepcja teoretyczna ekonomiki, w której nie obowiązują klasyczne prawa ekonomiczne.

Konsekwencje przyjęcia marksowskiej koncepcji wartości, uniezależniającej miarę wartości od popytu.

Planowanie gospodarcze pojmowane jako forma sterowania i bezpośredniego administrowania gospodarką.

Gospodarka „priorytetów” i niedoborów.

Tak zwany socjalistyczny podział pracy w RWPG.

Niekonsekwentne próby reform.

Bariery wzrostu gospodarczego socjalistycznej gospodarki i dwie kategorie ich przyczyn:

- błędy w doktrynie ekonomicznej, np. priorytety dla produkcji środków produkcji,
- trudności ujawniające się w praktyce gospodarczej, np. niedostosowanie popytowo-podażowe.

Co to znaczy, że w gospodarce realnego socjalizmu dominuje rynek producenta? Jakże to ma skutki dla konsumentów?

Czy długotrwałe egzystowanie w systemie gospodarczym realnego socjalizmu może doprowadzić do tzw. wyuczzonej bezradności obywateli w sferze ekonomicznej?

10. GOSPODARKA RYNKOWA I CHARAKTERYSTYCZNE DLA NIEJ KATEGORIE

10.1. Rynek i jego kluczowe znaczenie dla procesów ekonomicznych

Mechanizm rynkowy jako oddolne popytowo-podażowe sprzężenie na rynkach wszystkich rodzajów dóbr (zasobów), dzięki któremu popyt reguluje podaż.

Cena jako rezultat walki negocjacyjnej, konkurencyjnej i przetargowej, odzwierciedlającej aktualny układ sił na rynku danej kategorii.

Koszty jako wynik dostosowań cenowo-popytowych.

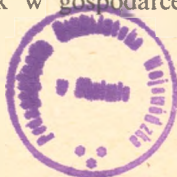
Ogólne pojęcie rynku i ważniejsze rodzaje rynków:

- rynek dóbr różnego rodzaju,
- rynek kapitału,
- rynek pracy.

Powiązania między rynkami.

Rynkowy charakter gospodarstwa domowego i charakterystyczne dla niego decyzje ekonomiczne: kupić dany towar czy oszczędzać, jak lokować oszczędności.

Ekonomiczne upodmiotowienie jednostek w gospodarce rynkowej, wyzwanie inicjatywy gospodarczej obywateli.

Dzięki jakim mechanizmom gospodarka rynkowa sprzyja zaspokajaniu potrzeb konsumenta?

Dzięki jakim mechanizmom gospodarka rynkowa stymuluje nowatorskie rozwiązania technologiczne i organizacyjne w dziedzinie produkcji?

10.2. Własność i jej formy

Własność jako posiadanie dóbr, zdolność rzeczywistego decydowania o tych dobrach; jej związek z systemem prawnym (a także do pewnego stopnia z normami zwyczajowymi), określającym uprawnienia wynikające z tytułu własności.

Formy własności:

- własność prywatna,
- własność indywidualna,
- własność kolektywna, spółdzielcza, samorządowa, państwowa, pracownicza (w formie akcjonariatu).

Racje i ideologie uzasadniające i kwestionujące różne formy własności prywatnej.

Spółdzielczość – tradycje ruchu spółdzielczego, jego ekonomiczne, społeczne i ideowe podstawy; pseudospółdzielczość.

Akcja jako tytuł prawny do części majątku przedsiębiorstwa; kurs akcji i rola giełdy w jego określaniu; dywidenda jako dochód wynikający z posiadania akcji.

Obligacja – zaświadczenie o udzieleniu pożyczki, które nie jest tytułem własności; obligacje jako papiery wartościowe, które dają procent, ponieważ są formą udzielania pożyczki; wykupywanie obligacji.

Z czego może wynikać większa na ogół prężność przedsiębiorstw stanowiących własność prywatną w porównaniu z przedsiębiorstwami państwowymi? Czy to jest prawidłowość bezwzględna, czy też istnieją w tej dziedzinie jakieś wyjątki?

Na jakie racje powoływano się upaństwowiając własność prywatną bez odszkodowania? Argumenty i kontrargumenty przemawiające za tymi racjami. Czy się różnią akcje od obligacji?

Co to są fundacje i jaką pełnią rolę z punktu widzenia społecznego i gospodarczego?

11. DROGA POLSKI KU GOSPODARCE RYNKOWEJ; PROCES DO-STOSOWANIA GOSPODARKI POLSKIEJ DO GOSPODARKI EUROPEJSKIEJ I RYNKU ŚWIATOWEGO

11.1. Droga do mechanizmu rynkowego w gospodarce polskiej; spory wokół konkretnych modeli społeczno-gospodarczych

Charakterystyka ważniejszych elementów polskiej gospodarki:

- wysokość zadłużenia zagranicznego,
- stan urządzeń technicznych,
- wydajność pracy, problemy z etosem pracy,
- bariera kadrowa związana z niedoborem osób przygotowanych do kierowania przedsiębiorstwami w nowych warunkach ekonomicznych.

Charakterystyka polskiej gospodarki pod kątem istniejącej obecnie struktury własności.

Program przekształceń własnościowych i obecne stadium jego realizacji.

Bezrobocie, jego rodzaje, społeczne i ekonomiczne problemy, które powoduje.

Akcjonariat pracowniczy (ESOP), jego szanse w Polsce i specyficzne polskie formy.

Spór o rolę państwa w życiu gospodarczym społeczeństwa.

Ideologie socjaldemokratyczne i ideologie liberalne (neoliberalne) jako podstawa głównych we współczesnej Europie i Polsce programów politycznych postulujących odmienne rozwiązania w dziedzinie relacji: państwo – społeczeństwo – gospodarka – jednostka. Analiza pod kątem ich stosunku do:

- instytucji państwa i roli jaką powinno ono odgrywać w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego: interwencjonizm w gospodarce lub gospodarka możliwie niezależna od państwa, państwo a edukacja, bezpieczeństwo socjalne obywateli jako zadanie dla państwa itp.,
- charakteru relacji jakie powinny istnieć między obywatelem a państwem (zakres kontroli ze strony państwa, zwłaszcza zaś między jednostką a społeczeństwem, skoncentrowanie na funkcjach opiekuńczych i bezpieczeństwie, skoncentrowanie na poszerzaniu sfery wolności jednostki, wyzwaniu jej inicjatywy),
- idei państwa opiekuńczego (welfare state) i różnych konkretnych rozwiązań społeczno-gospodarczych z ideą tą związanych.

Problem korzyści i kosztów społecznych, które związane są z realizacją każdego z programów.

Problem możliwości ich konwergencji i jej zakresu.

11.2. Gospodarka polska a perspektywy integracji z gospodarką europejską

Skala zapóźnienia gospodarki polskiej w stosunku do gospodarki krajów EWG i innych krajów rozwiniętych.

Powiązania Polski ze strefą gospodarczą RWPG.

Obecny status Polski w relacjach z EWG (status kraju rozwijającego się) i faktyczne powiązania gospodarcze z krajami wchodzącymi w skład Wspólnoty: relacje Polski z innymi rozwiniętymi krajami europejskimi.

Procesy dostosowawcze gospodarki polskiej niezbędne w przypadku ubiegania się Polski o wejście do EWG:

- restrukturyzacja organizacyjna pod kątem EWG;
- dostosowanie struktury cen do cen Wspólnoty,
- zrównoważenie budżetu,
- panowanie nad procesami inflacyjnymi,
- dostosowanie kursu walut,
- stworzenie systemu bankowego,
- stworzenie rodzimego rynku kapitałowego,
- wprowadzenie zachodniej rachunkowości,
- rozbudowanie infrastruktury telekomunikacyjnej,
- ogólny wzrost standardu wyrobów i usług oraz związane z tym podniesienie poziomu kultury pracy.

Polityczne aspekty powiązań gospodarczych Polski.

Jakie z obecnie istniejących przeszkód na drodze Polski ku wysoko rozwiniętej gospodarce można uznać za najpoważniejsze? Czy są jakieś atuty, którymi Polska – mimo trudnej sytuacji – dysponuje?

Jakiej pomocy może Polska oczekiwać ze strony Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego? Jaka już uzyskała?

POLSKA W ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

12. POLSKA W EUROPIE I W ŚWIECIE

12.1. Geopolityczne położenie Polski – jego znaczenie dla państwa i narodu w mijającym półwieczu

Polska pomiędzy państwem Stalina i państwem Hitlera – mocarstwami kwestionującymi jej granice i egzystencję jako „bękarta traktatu wersalskiego”.

Konsekwencje wojny: skumulowane skutki zniszczenia infrastruktury gospodarczej i wymierzonej zwłaszcza w inteligencję eksterminacji ludności.

Jałta; podział Europy na strefy wpływów; powojenna Polska i ograniczenie jej suwerenności, przyzwalająca polityka mocarstw zachodnich.

Skutki pozbawienia Polski samodzielności politycznej i gospodarczej – wymuszona rezygnacja z pomocy amerykańskiej (planu Marshalla), narzucony model gospodarczy (w tym – próby kolektywizowania rolnictwa), izolowanie od integrującej się Europy Zachodniej, zablokowanie możliwości jakiegokolwiek autentycznej reformy gospodarczej i politycznej itp.

Spór o globalną ocenę dokonań okresu powojennego w Polsce. Czy istniejące realia ustrojowe sprawiły, że społeczeństwo nie może poszczycić się w tym okresie żadnymi dokonaniem? Jakie przesłanki sprawiły, że następujący bezpośredni po wojnie kilkuletni okres odbudowy zniszczeń wojennych wypada zdecydowanie korzystnie w porównaniu ze wszystkimi następnymi okresami?

Czy na tle całego okresu powojennego sztywny podział na władzę i społeczeństwo nie jest podziałem uproszczonym? Złożone stosunki między władzą a społeczeństwem w okresie popaździernikowym (1956-1957) i we wczesnym okresie „gierkowskim”.

12.2. Współczesna Polska na tle Europy i świata – próba oceny poziomu rozwoju i stopnia zapóźnienia

Pogarszające się w ostatnim piętnastolecu wskaźniki rozwoju gospodarczo-społecznego; pogłębiający się dystans w stosunku do przodujących państw zachodnich, pozostanie w tyle za państwami nowo uprzemysłowionymi.

Niekorzystna struktura społeczna – słabość warstw średnich – tradycyjnej bazy demokracji.

Narastające opóźnienie w dziedzinie wykształcenia.

Przestarzały przemysł, zacofanie technologiczne.

Przestarzałe rolnictwo.

Słabość sektora usług i struktury telekomunikacyjnej (bardzo niski wskaźnik telefonizacji).

Niski udział w międzynarodowym podziale pracy, bardzo skromny handel zagraniczny.

Wysoki stopień degradacji środowiska naturalnego, wynikające z braku środków niewielkie możliwości przeciwdziałania pogarszaniu się sytuacji ekologicznej.

13. POLSKA RACJA STANU

13.1. Zmierzch ładu pojałtańskiego w Europie

Zmiany w polityce zagranicznej ZSRR w ostatnich latach i wynikające z tego zmiany w stosunkach między mocarstwami oraz w klimacie międzynarodowym; zmniejszenie tempa wyścigu zbrojeń, złagodzenie dążeń konfrontacyjnych.

Zapoczątkowane przez Polskę zmiany polityczne w środkowo-wschodniej Europie.

Proces zjednoczenia Niemiec.

Nowe elementy w stosunkach pomiędzy NATO i Układem Warszawskim.

Problemy narodowościowe w Związku Radzieckim.

13.2. Aktualna sytuacja polityczna Polski

Wzrastająca niezależność polityczna Polski w dobie odchodzącego w przeszłość ładu pojałtańskiego.

Demokratyczne przemiany w Polsce a umocnienie podmiotowości państwa na arenie międzynarodowej.

Wymiar polityczny gospodarczej słabości Polski.

Reinterpretacja celów, zasad i kierunków polityki zagranicznej współczesnej Polski.

Polska wobec perspektywy nowego systemu bezpieczeństwa w Europie.

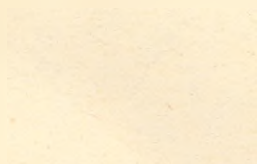
Priorytety polskiej racji stanu w dobie obecnej.

NOTATKI

NOTATKI

96

ISBN 83-02-04605-1